

Met bijdragen van:
Avec des contributions de:
With contributions from:

Els Witte - Vrije Universiteit Brussel
Machteld De Metsenaere - Vrije Universiteit Brussel
Gita Denackere - Universiteit Gent
Patrick Pasture - Katholieke Universiteit Leuven
Sofie Onghena - Algemeen Rijksarchief
Ginette Kurgan-Van Hantennryck - Université libre de Bruxelles
Walter Provenier - Universiteit Gent / Vrije Universiteit Brussel
Jean-Marie Duvosquel - Université libre de Bruxelles
Michèle Galand - Université libre de Bruxelles
Alain Dierkens - Université libre de Bruxelles
Thérèse de Hemptinne - Universiteit Gent
Claude Brunel - Université catholique de Louvain
Paula Verbruggen - AMSAB-ISG
Patrick Lefèvre - Université libre de Bruxelles / KBR / MRA-KLM
Jeffrey Tyssens - Vrije Universiteit Brussel
William L. Chew III - Vrije Universiteit Brussel
Dirk Luyten - ARA/AGR - CEGESOMA
Glenn Steerhouwer - alumnus VUB, parlementair medewerker Open Vld
Joren Janssens - alumnus Vrije Universiteit Brussel / Katholieke Universiteit Leuven
Piet Creve - AMSAB-ISG
Christoph De Spiegeleer - Vrije Universiteit Brussel / Liberaal Archief Liberas
Reinout van der Hulst - alumnus Vrije Universiteit Brussel / Katholieke Universiteit Leuven
Jimmy Koppen - alumnus Vrije Universiteit Brussel / Studiedienst Open Vld
Gerlinda Swillen - alumna VUB
Bart Willems - ARA/AGR
Donald Weber - AMSAB-ISG
Michel Vermote - AMSAB-ISG
Geert Van Geethem - AMSAB-ISG
Peter Heyrman - Katholieke Universiteit Leuven / KADOC
Jan De Maeyer - Katholieke Universiteit Leuven / KADOC
Frank Scheelings - Vrije Universiteit Brussel / CAVA
Marnix Beyen - Universiteit Antwerpen
Luc Peiren - AMSAB-ISG
Leen Van Molle - Katholieke Universiteit Leuven
Jan Van de Poel - alumnus Vrije Universiteit Brussel / 11.11.11
Carl J. Strikwerda - Elizabethtown College, US
Amandine Lauro - FNRS/Université libre de Bruxelles
Idesbald Goddeeris - Katholieke Universiteit Leuven
Karel Van Nieuwenhuysse - Katholieke Universiteit Leuven
Magaly Rodriguez Garcia - Katholieke Universiteit Leuven
Joost Vaesen - Vrije Universiteit Brussel

Een niet-exhaustieve academische biografie

Guy Vanthemsche

Huldeboek

Huldeboek
Guy Vanthemsche

Een niet-exhaustieve academische biografie

Redacteurs:
Magaly Rodriguez Garcia (KU Leuven) & Joost Vaesen (VUB),
m.m.v. Christoph De Spiegeleer (VUB/Liberaal Archief)

teerd om de nieuwe notities online te publiceren, waardoor de nieuwe kennis onmiddellijk verspreid kan worden. Op dit ogenblik bevat de site van de Academie al een zestigtal notities (zie http://www.kaowarsom.be/nl/biografisch_woordenboek_notities). Dit nieuwe medium staat natuurlijk niet in de weg van een eventuele latere papieren editie van het woordenboek. Nu we op het punt staan om, met deze woorden, een eindpunt te zetten achter de Koloniale en Overzeese biografie — voorwaar een opmerkelijk intellectueel avontuur —, willen we hulde brengen aan alle auteurs die gedurende meer dan een halve eeuw, elk op hun manier, dit belangrijke naslagwerk mee hebben opgebouwd. Ik bedank ook van harte alle leden van de Commissie voor de Biografie die vele jaren lang de realisatie van dit referentiewerk mogelijk hebben gemaakt. Ik kan enkel de wens uitspreken dat het nieuwe Woordenboek een even lang en een even vruchtbaar leven beschoren zal zijn”.⁷⁴

Het belang dat Guy Vanthemsche hecht aan het historische “bronnenonderzoek” vertaalde zich, tenslotte, ook in stellingnames omtrent het bewaren, ontsluiten en toegankelijk maken van archieffondsen. Dat was bijvoorbeeld het geval in 2003 toen het ging om de vraag naar een nieuwe archiefwet⁷⁵ of nog in 2015, toen de overdracht van de zogenaamde Afrikaanse archieven van het Ministerie van Buitenlandse Zaken naar het Algemeen Rijksarchief voor beroering zorgde.

Journalist Christian Laporte gaf daarbij het volgende forum aan Guy Vanthemsche in *La Libre Belgique*:

« La mobilisation de certains historiens sous forme d'une seconde lettre ouverte à propos de la restriction de consultation des archives africaines – *La Libre* de lundi – a suscité diverses réactions. ... Autre réaction en faveur du transfert: celle de l'historien Guy Vanthemsche qui enseigne à la VUB. Ce dernier est aussi l'auteur de quelques livres sur l'histoire du Congo et fait partie des “habitués” des Archives africaines gérées par les Archives du SPF Affaires étrangères. ”Nous pouvons vous

⁷⁴ http://www.congoforum.be/upldocs/Tome_IX.compressed.pdf

⁷⁵ “Dringend nood aan een nieuwe archiefwet,” *De Morgen*, 14 april 2003.

assurer”, nous dit cet éminent spécialiste, “que la perception est toute différente parmi nombre de mes collègues belges que j'ai pu y rencontrer depuis de nombreuses années”. “En effet, depuis bien longtemps, l'accès aux Archives africaines s'est avéré extrêmement difficile. Inventaires vieilliss et difficiles d'accès et possibilité de copies limitée, figurent parmi les difficultés que nous rencontrons quotidiennement malgré, je le souligne, la bonne volonté et l'amabilité du personnel des Archives du SPF Affaires étrangères. C'est pourquoi avec l'immense majorité de mes collègues, je me réjouis vivement du transfert projeté vers les AGR. A terme, nous pourrions enfin bénéficier d'inventaires scientifiques en libre accès. Cela ne pourra que faire avancer la recherche historique”. »⁷⁶

Digitalisering van de socialistische verslagboeken: een case-study - Donald Weber (Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis) m.m.v. Michel Vermote (Amsab-ISG) & Geert Van Goethem (Amsab-ISG)

De verslagboeken van de Belgische Werkliedenpartij: een woelige geschiedenis

Hot stuff, dat is wel het minste wat je kan zeggen van de archieven van de Belgische socialistische partij. Het moet aardig warm geweest zijn rond het vuur waarin ze verbrand werden, daar op die memorabele lentedag in Koksijde in 1940.⁷⁷

De Nazi's waren op komst en de paniek sloeg toe op het secretariaat van de Belgische Werkliedenpartij (BWP) in het Volkshuis in Brussel. In allerijl werden de burelen leeggemaakt en het BWP-secretariaat vluchtte weg voor de oprukkende horden, naar het Westen, veilig achter de IJzer. Maar daar in Koksijde aan de Belgische kust eindigde

⁷⁶ “Archives africaines : pour les AGR, la recherche y gagnera,” *La Libre Belgique*, 25 november 2015.

⁷⁷ De meeste gegevens van dit stuk zijn ontleend aan: Michel Vermote, “Achter de schermen van de Belgische Werkliedenpartij. De verslagen van Bureau en Algemene Raad 1892-1940. Historiek en duiding als bron,” *Bulletin de la Commission royale d'Histoire - Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis* nr. 177 (2011): 183-260.

de dolle vlucht. *No way to go*, met het historische erfgoed van bijna een eeuw socialistische beweging als ballast.

Wat er zich in de hoofden van de betrokkenen heeft afgespeeld weten we niet. Maar de uitkomst weten we wel. De karavaan was in Koksijde beland, bij mevrouw Cornez die daar de leiding had over het plaatselijke socialistische vakantiecentrum. Op de binnenplaats van villa Cornez werd een vuurtje gestookt. Er werd zelfs een foto gemaakt van het tafereel: je ziet zeven mensen rond een brandende stapel staan, een van hen pookt het vuur nog eens op met een stang. Zeven mensen, vier vrouwen en drie mannen. Vrolijk kijken ze niet, maar ook niet bijzonder terneergeslagen, eerder gelaten. Het was goed, zo lijkt het, gevoelige informatie bleef uit de handen van de Nazi's: de archieven waren verbrand, de archieven waren gered.⁷⁸

Alle archieven? Neen, een klein maar niet onbelangrijk deel ontsnapte aan het vuur. De ingebonden verslagboeken van de bestuursvergaderingen, twaalf boekdelen in totaal, waren compact en het was haalbaar om ze te vervoeren en te verbergen. In laatste instantie werden ze aan het inferno van de villa Cornez onttrokken. De rest van de geschiedenis van deze archiefstukken leest als een spannende avonturenfilm.

Vernietiging archief BWP, Koksijde 1940 (Luc Van Brabant)

⁷⁸ Foto gereproduceerd uit: Jos Omblets, *De kleine Belg in de grote oorlog* (Kapellen: Helios, 1985), 23. De fotograaf van dienst was Luc Van Brabant, een fotograaf uit Koksijde die bekendheid verwierf als schrijver en dichter, en die nauw bij de socialistische beweging betrokken was.

Herinnert u zich nog de verhalen van Indiana Jones, de heldhaftige historicus-archeoloog die de kunstschaten van de Westerse beschaving uit de barbaarse klauwen van de Nazi's probeert te redden? We gaan hier niet zover om de achtenswaardige professor emeritus Vanthemsche te portretteren met een cowboyhoed op en lederen zweep in de hand, maar bij wat volgt zal hier en daar wel een wenkbrauw opgetrokken worden.

De Rechtvaardige Rechters van het Lam Gods zitten ergens in een muur of een standbeeld ingemetseld en het Spook van de Opera huist onder het podium, zo gaat de legende. En de Twaalf Banden van de BWP-verslagboeken? Wel, die komen aardig in de buurt.

Van Villa Cornez in Koksijde werden de BWP-verslagboeken in eerste instantie overgebracht naar het Volkshuis in Ieper. Daar was nog ergens een holte in een muur. De verslagboeken werden daarin gepropt en de holte werd dichtgemetseld. Een goede zet, zo bleek. Tot grote opluchting van alle betrokkenen kwam heel de bezetting door geen Nazi op het idee om muren van volkshuizen te gaan openbreken om te kijken of er misschien ergens verslagboeken zaten.

Toen was de oorlog gedaan en was het gevaar geweken. De nis in de muur in Ieper werd opengebroken en de verslagboeken keerden terug naar het Volkshuis in Brussel. Maar men kan niet voorzichtig genoeg zijn met zulk waardevol erfgoed. Als we het niet verbranden, laten we het dan ergens verbergen waar niemand het nog terugvindt, zo was de redenering. In de grote zaal van het Volkshuis was een groot podium. Onder dat podium was meer dan plaats genoeg. Hermetisch afgesloten van de buitenwereld verzonk het resterende erfgoed van de BWP decennia lang in de vergetelheid.

Het was dan ook voor iedereen een grote verrassing zoveel jaren later toen andere barbaren dan de Teutonen het Volkshuis van Horta in Brussel met de grond gelijk maakten. Ook het podium in de grote zaal werd in 1964 afgebroken. Tiens, hier zit nog iets onder? Wat is dat met dat oud papier? Gilbert Lebrun, een Brusselse partijfunctionaris die vaak in het Volkshuis kwam en toevallig ook nog in geschiedenis was geïnteresseerd, ontfermde zich over het oude papier. Zonder goed te weten wat hij in handen had, nam hij alles mee naar zijn huis en zette het in een kast.

Veilig opgeslagen achter een rij confituurpotten in de kelder van huize Lebrun overleefden de verslagboeken nog vele jaren ook dit epistel in hun woelige wedervaren. Of dat van die confituur waar is, weten we niet, het kan ook een straf verhaal zijn. Maar geef toe, zelfs als het waar is, is het eigenlijk nog een van de minst bizarre details in deze hele geschiedenis. En toen kwamen de jaren 1990 en onder klaoengeschal verschenen de ridders van Amsab-ISG en het Institut Émile Vandervelde (IEV) aan de horizon.

Reddingsoperatie: digitalisering en openstelling

De rest van dit korte relaas is gelukkig minder ludiek. In 1990 kwamen de archivariissen van Amsab-Instituut van Sociale Geschiedenis erachter dat tegen alle hoop in toch nog een deel van het vooroorlogse BWP-erfgoed bewaard was gebleven. De verslagboeken werden vanachter de confituur gehaald en bladzijde na bladzijde gefotografeerd, meer dan tienduizend opnamen in totaal. De filmspoelen werden ditmaal wel veilig opgeborgen, in een bankkluis nota bene – zelfs de depots van Amsab-ISG werden niet veilig genoeg geacht. Eerst werd evenwel een kopie gemaakt die voortaan aan het publiek ter beschikking werd gesteld in de leeszaalen van Amsab. Een jaar later slaagden de collega's van het IEV erin om voldoende gelden bijeen te brengen om kameraad Lebrun rechtmatig te vergoeden voor het jarenlange verblijf van de erfstukken in zijn kelder. De originele banden worden sindsdien bewaard bij het IEV in Brussel.

Van de opnames in het bezit van Amsab werd een kopie gemaakt die in de leeszaal ter beschikking werd gesteld. De microfilm werd verknipt en in plastic mappen gestopt (*jackets*) van telkens ongeveer dertig opnamen. In de leeszaal werd een microfilmapparaat geïnstalleerd voor de bezoekers. De volgende twintig jaar konden bezoekers in de leeszaal op eenvoudig verzoek (en gratis) gebruik maken van dit leesapparaat en zo toegang krijgen tot een van de boeiendste bronnenreeksen in de hedendaagse Belgische politieke geschiedenis. Maar dit waren hoe langer hoe meer digitale tijden, en de omstandigheden voor raadpleging en reproductie waren niet ideaal: het kon enkel gebeuren in het gebouw van Amsab in Gent; het microfilmapparaat moest gereserveerd worden; en het gebruik van en de beeldkwaliteit op het apparaat waren niet altijd ideaal.

Intussen was een nieuw lid aangetreden in Brussel in de achtenswaardige Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, namelijk – u raadt het – VUB-professor geschiedenis Guy Vanthemsche. De commissie was steeds op zoek naar materiaal voor bronnenpublicaties en via via kwamen de BWP-verslagboeken in het vizier. Aanvankelijk werd gedacht aan een klassieke papieren publicatie, maar zeker ook onder impuls van Vanthemsche en met veel geduld en grote inzet konden de commissieleden overtuigd worden om naast de papieren weg ook het digitale pad te bewandelen. In de loop van de onderhandelingen zou uiteindelijk de papieren optie zelfs helemaal achterwege gelaten worden.

Guy Vanthemsche vertoonde een groot engagement bij het dossier van de BWP-verslagboeken en vooral bij de mogelijkheid om nieuwe technologie aan te wenden. Bij de eerste contacten tussen de Koninklijke Commissie en Amsab werd nog gedacht aan een uitgave op cd-rom, maar toen in 2005 de eerste conceptnota voor het digitaliseringsproject werd uitgeschreven, werd daarin resoluut gekozen om de bronnen online aan te bieden als een database op een website. Vanthemsche wilde zelfs nog verder gaan en informeerde meteen naar de mogelijkheden om ook de inhoud van de opnamen om te zetten naar digitale tekst via OCR. Maar uiteindelijk werd geopteerd voor een trefwoordensysteem, hierover verder meer.

Het dossier voor het digitaliseringsproject sprak van het maken van computerscans van de beelden op de microfilms in bezit van Amsab-ISG. Omdat het hier in essentie ging om een opname van een opname was het niet nodig de papieren originelen erbij te halen en opnieuw te manipuleren. Nadeel was wel dat fouten bij de originele opnamen of een gebrekkige opnamekwaliteit op die manier werden gereproduceerd in de nieuwe digitale dragers. Technisch gesproken werd gebruikt gemaakt van bestanden van het formaat TIFF voor opslag van de scans.

Een belangrijke tussenstap bij de digitale ontsluiting van de verslagboeken was het groeperen van de opnamen, en daarbij het omzetten van de gegroepeerde bronnen naar een bestandsformaat dat toegankelijker was dan het nogal omvangrijke en stroeve TIFF-formaat. Er werd voor gekozen om de oorspronkelijke groepering van de twaalf

verslagboeken los te laten en om de individuele ingescande bladzijden zodanig inhoudelijk te organiseren dat bundels ontstonden per vergadering. Wanneer een nieuw verslag begon in het midden van een bladzijde dan werd de opname van die bladzijde in elke bundel opgenomen.

Elke bundel opnamen van een bepaalde vergadering werd vervolgens opgenomen in een enkel bestand van het formaat PDF. De naam van elk PDF-bestand bevatte de datum van de bewuste vergadering en een code die naar het vergaderende orgaan verwees, bijvoorbeeld *1906-03-28_bwp_AR.pdf* dat het verslag bevatte van de vergadering van de Algemene Raad van de Belgische Werkliedenpartij van 28 maart 1906. De vergaderingen werden bovendien ook nog gegroepeerd in mappen volgens het jaar waarin ze plaatsvonden. Aldus besloeg de gedigitaliseerde bron van de BWP-verslagboeken 1.631 bestanden in 45 mappen.

Dat was op zich al erg overzichtelijk en maakte het gemakkelijk om snel door de verslagboeken heen te bladeren. Maar de ambities reikten verder. Was het ook mogelijk om de verslagboeken ook inhoudelijk te ontsluiten en de tekst van de verslagen zelf doorzoekbaar te maken als digitale tekst? Immers, de TIFF- en PDF-bestanden waren natuurlijk niet meer dan een fotografische weergave van de bladen van de verslagboeken. Het menselijke oog is getraind om in die opnamen de vormen van letters te herkennen, maar een computer kan dat niet. Of correcter, een computer kan wel fotografische vormen van letters op opnamen herkennen als letters en opslaan als digitale tekst, maar enkel na het analyseren van de bestanden in een proces dat de naam draagt van *Optical Character Recognition* of afgekort OCR. Een PDF-bestand dat een OCR heeft ondergaan bevat onzichtbaar achter elk getoonde woord een stukje digitale tekst dat door de computer kan gelezen worden en gebruikt voor reproductie en zoekopdrachten. Dit alles klinkt in 2018 alsof men iets aan een kleuter aan het uitleggen is, maar in 2002, toen voor het eerst werd gedacht aan deze digitaliseringsoperatie, was er nog geen sprake van smartphones en klonk iets als OCR nog als een personage uit *The Wizard of Oz*. Denken aan het online brengen van kostbare reeksen als de socialistische verslagen en dan meteen ook nog eens praten over *full text search* was in 2002 revolutionair en baanbrekend.

Maar de ambities reikten voorlopig te hoog. De BWP-verslagboeken bevatten in 1892 nog handgeschreven tekst, hier en daar aangevuld met knipsels met drukwerk uit de krant *Le Peuple*. Na de Eerste Wereldoorlog werden schrijfmachines in gebruik genomen, eerst nog primitief en vlekkerig, en regelmatig aangevuld met handgeschreven opmerkingen. Automatische tekstherkenning stond in 2002 nog niet zo ver dat hier bevredigende resultaten konden verkregen worden (en eigenlijk in 2018 nog steeds niet).

Daarom werd geopteerd voor een ingenieus systeem van trefwoorden, gebaseerd op de agendapunten van elke vergadering. De onderwerpen op de agenda werden geanalyseerd en weergegeven in een hiërarchische post-coördinatieve structuur, bijvoorbeeld:

België – sociaaleconomische toestand – huisnijverheid

Ging een ander agendapunt echter specifiek over een rondreizende tentoonstelling over huisnijverheid, dan werd dat:

België – sociaaleconomische toestand – huisnijverheid – tentoonstelling

Als los gezocht werd op 'huisnijverheid' kwam de bezoeker terecht bij alle gecombineerde trefwoorden waarin 'huisnijverheid' voorkwam, en telkens werd ook zichtbaar in welke context het trefwoord aan bod kwam. Bovendien werden deze trefwoorden zowel in het Nederlands als in het Frans bij de metadata opgenomen.

Website met toegang tot gedigitaliseerde BWP-verslagboeken

In 2007 werd de definitieve overeenkomst getekend en kon Amsab-ISG aan de slag om de verslagboeken met financiële steun van de Koninklijke Commissie online te brengen. In die tijd was de online-catalogus van Amsab-ISG, gebaseerd op het systeem Adlib, nog niet in staat om de bestanden en hun metadata te incorporeren en werd beroep gedaan op hosting door een extern bedrijf, Steurs. In 2009 was het zover en waren de bestanden wereldwijd op het internet beschikbaar, en tevens ook doorzoekbaar via hun trefwoorden. Zowel de Koninklijke Commissie als Amsab-ISG boden op hun website links aan die toegang gaven tot de database. Er werd tevens een website gewijd aan de nieuwe digitale bron waarin ook informatie werd verschaft over de historische context van de verslagboeken en over het gebruik van de trefwoorden (<http://www.amsab.be/bwpob>). In 2017 werd de samenwerking met Steurs stopgezet en werden de digitale verslagboeken geïncorporeerd in de nieuwe onlinecatalogus van Amsab-ISG, gebaseerd op het systeem VuFind.

Quid nunc? Beschouwingen over de digitale bron

De Belgische Werkliedenpartij werd opgericht in 1885 maar de oudste bewaarde verslagboeken beginnen maar in 1892. Daarna is de reeks tamelijk volledig, enkel de jaren 1895, 1896 en 1897 ontbreken en de periode 1914-1918 is gefragmenteerd. Tot 1914 gaat het over handgeschreven verslagen in vier volumes. We weten dat het handschrift in de oudste bewaarde verslagen van 1892 dat van Louis Bertrand is, een prominente BWP-leider. Nog hetzelfde jaar werd Grégoire Serwy aangesteld tot secretaris en nam hij de pen over.

Vanaf 1919 tot 1940 zijn het getypte verslagen, bijeengebonden in acht volumes. Tot dan worden de notulen van twee organen, 'Bureau' en 'Algemene raad', door elkaar opgenomen. Vanaf 1935 krijgen we een veel groter volume aan verslagen, van honderd naar duizend bladzijden per jaar, en komt er een splitsing van Bureau en Algemene raad in aparte reeksen. Heel de periode door verschijnen er steeds vaker verslagen van aparte commissies.

Inhoudelijk betreft het hier bronnen die een uniek inzicht geven in de diepere achtergronden van de Belgische politieke geschiedenis. Ze moeten echter steeds in samenhang gelezen worden met gepubliceerde congresverslagen en andere getuigenissen (memoi-

res, kronieken etc.). Zeker in de beginperiode was de BWP nog een revolutionaire anti-establishment-partij, quasi illegaal, tot ze in de Eerste Wereldoorlog in de regering werd opgenomen. Tegelijk, of misschien juist hierom, vertoonde de BWP een sterk gecentraliseerde partijstructuur, veel meer dan andere partijen. De BWP bleef zeer lang een koepel van uiteenlopende deelstructuren, zoals vakbonden, kiesverenigingen, mutualiteiten en coöperatieven, en van charismatische individuen. Om dat bijeen te houden moesten de leidende organen strak geregisseerd worden. De grondigheid van de hier besproken verslagen is wellicht zowel een getuige als een gevolg hiervan.

Ook de vorm van de bronnen is relevant, met name bij het invoeren van een stenografische notatie van de discussies in de jaren 1930: "Stenografische verslaggeving moet uiteraard ook de toets van de historische kritiek doorstaan. Maar het is een feit dat een dergelijke volledigheid in de weergave – die doet denken aan het Beknopt Verslag van de Kamer – voorheen niet voorkomt (niet mogelijk was) en achteraf ook nooit meer werd gemaakt (of niet meer wenselijk werd geacht)."⁷⁹

In zijn reikwijdte en volledigheid is de bronnenreeks van de BWP-verslagboeken ook op internationaal vlak uniek. In vergelijking met bijvoorbeeld de notulen van de Britse Labour Party die vanaf 1900 bewaard zijn beginnen de BWP-verslagboeken acht jaar vroeger. De historische verslagen van de socialistische partijen in Nederland, Duitsland en Frankrijk zijn veel minder volledig.

Het historische potentieel van deze bron is altijd evident geweest, ook en zeker op internationaal vlak. Wat dat laatste betreft helpt het ook wel dat de discussies in de verslagen nagenoeg uitsluitend in het Frans gevoerd werden. Als een Nederlandse biograaf als Jan Willem Stutje het levensverhaal van Paul Henri Spaak wil schrijven (maar misschien mochten we dit niet verklappen) dan maakt de online beschikbaarheid van deze bron een duidelijk verschil. Maar ook onderzoek naar bijvoorbeeld de dokwerkersstaking van 1936 krijgt een nieuw licht in deze bronnen.

⁷⁹ Vermote, "Achter de schermen," 220.

pour connaître de tous ces faits qui prennent le temps de la
leur pour le travail au bureau de l'œuvre pour y
entraîner un changement aux habits de parti. etc.
La séance est levée à 12 h 15.
Séance du 28 Mars 1906
Le secrétaire général, J. W. W. W.
Bourgeois, Bely, de l'œuvre, Teleny, Hoch, W. W.
- Desirons développer son rapport sur l'instruction obligatoire
Le bureau devra être constitué sur les bases d'actualité
D'autant que l'on ne peut pas se contenter de la seule qui l'

Handgeschreven notule vergadering van de Algemene Raad van de BWP, 28 maart 1906

Het succes van deze digitaliseringsoperatie roept natuurlijk nieuwe vragen op. Is dit de toekomst van bibliotheken en archieven? Alles digitaal, alles online? Zal de smartphone de leeszaal vervangen? Zonder dat we over een kristallen bol beschikken kunnen we misschien toch enkele korte bedenkingen meegeven, bij wijze van uitsmijter.

Bibliotheekcollecties zijn gemakkelijker te digitaliseren dan archiefcollecties. Google Books en andere megacorporaties zijn al langer bezig met systematisch bewaarbibliotheken aan te spreken en hun collecties te digitaliseren en online in een zogenaamde cloud aan te bieden. In België is de Universiteitsbibliotheek Gent al aan de beurt geweest. Daarnaast heeft ook bijvoorbeeld de Koninklijke Bibliotheek van België met het krantenproject grote hoeveelheden historische content online ter beschikking gesteld. Het grote probleem – behalve de usual suspects van budgetten en technologie – lijkt hier te liggen bij de rechten of de *Intellectual Property Rights* (IPR) zoals dat tegenwoordig heet. In het geval van de Universiteitsbibliotheek heeft Google Books voornamelijk werken van voor circa 1870 ingescand, en de Koninklijke Bibliotheek biedt een gedeelte van de kranten enkel aan intra muros. Dus toch maar voorlopig die leeszaal niet opdoeken?

Voor de archiefcollecties ligt het probleem moeilijker. Veel documenten bevatten gevoelige informatie en vallen onder een clause die toestemming vereist voor inzage. Maar de grote kwestie lijkt hier eerst en vooral op het vlak te liggen van de kwantiteit. Archiefcollecties bevatten miljoenen documenten, vaak omvangrijke dossiers met hoofdzakelijk administratief belang. Hoeveel procent van een archieffonds is het waard om tijd en geld te investeren voor digitalisering? Gaan we werkelijk alles digitaliseren? En zo niet, hoe selecteren we?

Een bijkomend probleem, vooral maar niet alleen bij archiefdocumenten, is dat van de bewaring en substitutie. Papier is broos, en steeds vaker wordt gekeken naar een digitale kopie niet zozeer om de toegankelijkheid te verbeteren maar om het desintegrerende papier op termijn te vervangen. Zal de historicus van het derde millennium niet meer weten hoe papier voelt en ruikt? Heeft dat belang? Wat is een archiefstuk en wat is erfgoed? Is dat inhoud plus materiële drager, of telt enkel de informatie die het stuk bevat? Als dat laatste het geval is dan kunnen we beter investeren in *tape robots* en *handwritten text recognition* dan in dozen en rekken, niet? Antwoorden hebben we niet, maar voelt u het ook niet een beetje wringen diep vanbinnen?

En *last but not least*, hoe zit het met het institutionele aspect? Zal het erfgoedinstituut zoals we het nu kennen opgaan in ijle lucht en veranderen in een online cloud? Voorlopig lijkt dit toch eerder onwaarschijnlijk, wellicht biedt het concept expertise hier nog een uitweg. Al te vaak stellen we vast dat gebruikers die thuis zonder problemen door hele reeksen PDF-bestanden waden, ons contacteren en toch nog graag even langs komen om te praten. Digitalisering en online beschikbaarheid van bronnen blijkt geen of-of-verhaal te zijn. Het is eerder én de documenten online lezen én vervolgens praten met een archivaris om context en achtergrond te leren kennen en om zo de inhoud beter te kunnen inschatten. Misschien is dat de toekomst van de leeszaal: kleine tafels in afgescheiden hoeken waar onderzoekers en andere gebruikers kunnen praten met erfgoedbeheerders die hun expertise aanbieden. Kennis als dienstverlening, het archief als adviesverlener, de leeszaal als ontmoetingsruimte voor *face to face* overleg.

Gezien de gestegen levensverwachting zullen we hier ongetwijfeld nog emeriti als Guy Vanthemsche tegen het lijf lopen. We kijken er naar uit!

Hoofd- en bijgebouwen. Het middenveld, zijn archieven en hun ont-sluiting - Peter Heyrman & Jan De Maeyer (KU Leuven – KADOC)

We schrijven 1994. Het neoliberalisme maakt opgang, de sociale overlegeconomie en de “bemoeienissen” van drukingsgroepen liggen zwaar onder vuur, er wordt hartstochtelijk gepleit voor het herstel van de primauteit van de politiek. De burgermanifesten van Guy Verhofstadt (1991, 1992 en 1994) worden gretig gelezen en becommentarieerd. Naamgenoot Vanthemsche wordt door Jozef Mampuy uitgenodigd om in *De Gids op Maatschappelijk Gebied* in historisch perspectief te reflecteren op de verhouding tussen overheid en vrije markt. Zijn artikel ‘De groeiende staat: sociaal-economische functies van de Belgische staat in historisch perspectief’ brengt historische gelaagdheid in de discussie. Het nuanceert het ook toen erg populaire zwart-witdenken over de kwestie. Enkele mythes worden onmiddellijk aan de kant gezet: een zuivere markteconomie heeft nooit bestaan, de staat is en was nimmer een statische en monolithische scheidsrechter of nachtwaker.

Tussendoor stipt de auteur even fijntjes aan dat de karikatuur van de “overheid-bemoeial” al ingebakken zit in het allerm minst neutrale concept “staatstussenkomst”. Het overheidsbeslag is tijdens de 19de en 20ste eeuw duidelijk toegenomen, kijk maar naar het aandeel van de staat in het bnp. Maar om dat te begrijpen moeten tal van processen in rekening worden gebracht. Het economisch leven en de samenleving maken in de voorbije eeuwen grondige transformaties door. Ook de staat ondergaat een democratisch verpoppingsproces: hij wordt een betere afspiegeling van de samenleving, verruimt zijn werkterrein en ontwikkelt nieuwe instrumenten. Conform het diepgewortelde principe van de subsidiariteit laat de centrale staat ook tal van taken over aan onderliggende bestuursniveaus, in het bijzonder de steden en gemeenten. Voortbouwend op de lange traditie van

privaat-publieke samenwerking in de sociale voorzieningen, wordt ook het verzuilde middenveld actief bij tal van beleidsdomeinen betrokken.

Scherpe analist en volleerd didacticus

Hoe het toch niet altijd historisch geschoolde lezerspubliek van *De Gids* die complexe ontwikkelingen diets maken? Daarvoor zet didacticus Vanthemsche één van zijn meesterlijke metaforen op papier. Enerzijds werd het huis van de staat opengesteld voor wie vroeger buiten moest blijven staan (door de democratisering van het stemrecht), maar anderzijds werd ook een nieuw vertrek bijgebouwd, om de “georganiseerde belangen” onderdak te verlenen. [...] De staat hevelde een deel van zijn oude taken, samen met een hele reeks nieuwe, over naar dit nieuwe bijgebouw.⁸⁰ Is het ontstaan van het Belgische overlegmodel ooit in een treffender beeldvorm gevat? Wij vermoeden van niet.

Guy Vanthemsche kent “het huis van de staat” door en door. Het evoluerende Belgische overheidsapparaat heeft voor hem nauwelijks geheimen. Later brengt hij ook de instellingen van gewesten en gemeenschappen in kaart. Maar hij is ook uitermate gefascineerd door de geschiedenis van sociale bewegingen, de veelheid van intermediaire structuren en belangenorganisaties die België in de afgelopen eeuwen heeft gekend. Dat immense “bijgebouw” wil hij ook doorgronden, hoe het groeide en werd gefinancierd, hoe de kamers werden opgedeeld, wie daar allemaal vertoefde en de lakens uitdeelde. Hij wil weten hoe de verhoudingen tussen de bewoners evolueerden, met bijzondere aandacht voor de sociale organisaties van werknemers en patroons. Veel van zijn onderzoek focust op de veelzijdige interactie tussen de staat en die maatschappelijke actoren. Guy Vanthemsche brengt de patronen en mechanismen aan het licht. Hij kijkt ook graag naar het heen en weer geloop tussen beide huizen, verkent de verbindingsgangen en -bruggen, de talloze interferenties tussen het “wettelijk land” en de *civil society*. Hij maakt duidelijk hoe dat veelvormig sociaal overleg functioneert, duidt de processen van in-

⁸⁰ Guy Vanthemsche, “De groeiende staat. Sociaal-economische functies van de Belgische staat in historisch perspectief,” *De Gids op Maatschappelijk Gebied* 85, nr. 11 (1994): 847-867 (cit. 851).